

ЗНАЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Пилипенко К.А., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Обґрунтовано значення вітчизняного агропромислового комплексу у формуванні національної продовольчої безпеки. Визначені складові продовольчої безпеки та охарактеризовано чинники росту вартості продовольства на світовому ринку. Проведено класифікацію загроз, що перешкоджають активізації розвитку вітчизняного агропромислового комплексу. Розглянуті напрями забезпечення продовольчої безпеки держави.

The meaning of the domestic agricultural sector in the formulation of national food security. The composition of food safety and characterized growth factors the cost of food on the world market. The classification of threats, preventing the activation of domestic agriculture. Areas considered to ensure food security.

Постановка проблеми. Населення планети невідмінно зростає, у світі збільшується кількість людей, які голодують, або ж харчуються доволі бідно. Так, 7 млрд. людей живуть на Землі, і населення зростає на 77 млн. щороку. До 2050 р. на нашій планеті житимуть 9 млрд. осіб. Серед цього швидкого зростання населення понад 850 млн. людей лягають спати голодними. Ще 1 млрд. не отримують достатньої кількості поживних речовин у своєму харчовому раціоні. Це свідчить про глобальну продовольчу безпеку. Про те, як вирішити цю глобальну проблему – у колонці Пола Полмана і Данієля Сервітьє, які є співголовами В-20, підрозділу G-20, який опікується проблемою забезпечення продовольчої безпеки в світі. Цю проблему згадують і генетики, і постачальники насіння, добрив та засобів захисту рослин, і виробники сільськогосподарської техніки, які витрачають мільйони доларів на інновації, щоб забезпечать ріст продуктивності в аграрній галузі.

Перед фермерами світу поставлено завдання нагодувати у 2050 р. 9 млрд. чоловік (до речі, приріст майже на 2,5 млрд. чоловік прогнозується за рахунок країн, що розвиваються). Проте гарантування продовольчої безпеки кожної окремої країни є однією із ключових функцій держави, адже стабільне виробництво продуктів харчування, доступність їх отримання та споживання за рахунок власного виробництва та імпорту можливе лише під контролем державних органів. Тільки держава може правильно подбати про запаси продовольства, використовуючи механізми підтримки виробників основних продуктів харчування, регулювання експорту і митно-тарифної політики. Саме на державному рівні можна вирішити проблему соціального захисту бідного прошарку населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню загроз, що сприяють виникненню проблеми нестачі продовольства на глобальному рівні, приділено чимало уваги, зокрема їх досліджували у своїх наукових працях такі іноземні вчені, як Дж. Алстрон, Т. Вьятт., К. Джейлі, С. Карр, А. Креттігер, А. Володін, В. Кашин, А. Магомедов, А. Мерзлов, Н. Стуканова

та інші. Щодо проблемних питань функціонування та розвитку вітчизняного агропромислового комплексу, значну увагу їм приділено праці таких вітчизняних вчених, як: М. Дем'яненко, В. Збарський, В. Месель-Веселяк, Ю. Нестерчук, Т. Олійник, Б. Пасхавер, П. Саблук, О. Шпичак та інші. Проте, значення агропромислового комплексу не лише як одного з базових секторів вітчизняної економіки, але й інструмента формування системи національної продовольчої безпеки, напряму розвитку конкурентних переваг України на світовому ринку ще недостатньо усвідомлене та потребує додаткового дослідження.

Поставка завдання. Мета статті обґрунтувати значення розвитку агропромислового комплексу під час формування національної продовольчої безпеки та конкурентних переваг вітчизняної економіки на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками, як ніколи в останні три десятиліття, увага світу привернута до проблем продовольства. Цілий ряд чинників зумовив підвищення цін на продукти харчування, що досягла нині найвищого рівня з 1970-их років. Ця обставина серйозно позначилася на продовольчій безпеці бідних верств населення світу. Продовольча безпека це такий стан, коли продовольства вистачає круглий рік, що забезпечує здорове харчування і продуктивний стиль життя. Вона заснована на рівні споживання, а тому можна говорити про продовольчу безпеку окремих людей, сім'ї, і цілої нації. Зв'язок між землеволодінням і продовольчою безпекою може бути прямою (коли продовольство виробляється), або непрямий (коли продовольство купується).

Досі невідома максимальна чисельність населення, яку може прогодувати наша планета. За різними джерелами, вона коливається від 10 до 20 млрд. чол. Невідомо, що трапиться, коли цієї межі буде досягнуто. Наразі 2/3 людства відчувають постійний дефіцит продуктів харчування. До того ж харчування часто є недостатньо калорійним і має нераціональну структуру (нестача вітамінів і білків тваринного походження). При цьому у світі виробляється достатньо продовольства, але географія його виробництва далеко не збігається з географією споживання. Північна Америка і Західна Європа мають надлишок продовольства, але країни, що розвиваються, не мають можливості для його закупівлі в достатній кількості.

Першим великим заходом, присвяченим цій тематиці, стала Всесвітня конференція 1974 р., скликана під егідою Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО) ООН. Саме цього року в офіційну практику вводиться й сам термін «продовольча безпека». Він визначає її як стан «... коли всі люди завжди мають фізичний і економічний доступ до безпечного й поживного продовольства в кількості, достатній для задоволення своїх потреб і переваг у їжі, в обсягах, необхідних для активного й здорового життя» [4].

На основі розглянутого, нами визначені основні чинники, що формують загрози для відновлення вітчизняного АПК, які наведені у табл. 1.

Чинники, що формують загрози для вітчизняного АПК

№ п/п	Чинники загрози АПК	Характеристика
1.	Соціально-політичні	часта зміна та боротьба політичних еліт, партій та рухів; надмірна відкритість економіки, що зумовлена й набуттям Україною членства в СОТ; розрив сільськогосподарських зв'язків; соціальна напруга та падіння платоспроможного попиту населення; безробіття
2.	Економічні	кволе відновлення економічної активності порівняно з докризовим рівнем; збільшення імпортої залежності, зокрема й по окремих групах продовольчих товарів; диспаритет цін між продовольчою продукцією та паливом; інфляція; відсутність доступного кредитування для дрібних товаровиробників; нерозвиненість інфраструктури зі зберігання урожаю зернових та інших сільськогосподарських культур; переважна відсутність прямих взаємозв'язків між виробником сільгосппродукції та кінцевим споживачем; складність виходу безпосередніх виробників на зовнішні ринки; недостатня економічна оцінка логістичних схем просування сільськогосподарських товарів на ринок; зниження поголів'я худоби; занепад племінної справи; недостатність та недоступність мінеральних та органічних добрив
3.	Техногенні	енергетичний дефіцит; фізичне та моральне зношення основних фондів; знищення матеріальної бази більшості сільськогосподарських підприємств; технологічна відсталість
4.	Правові	зловживання у сфері тендерних закупівель для держзамовлення, рейдерство та замах на власність
5.	Природні	неповне використання природних ресурсів; ерозія ґрунтів; стихійні лиха та кліматичні катаклізми

Незважаючи на доволі слабку з боку держави фінансову підтримку вітчизняного АПК, обсяги виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції зростають. За даними Кабінету Міністрів України, у першому півріччі 2011 р. Україна посідала третє місце в світі за обсягами експорту ячменю, четверте – кукурудзи, шосте – пшениці. Однак невеликі сільгоспвиробники, передусім вітчизняні фермерські господарства, й надалі переживають не найкращі часи, адже у минулому році близько п'яти сотень фермерських господарств припинили своє існування. Статистичні ж дані Світового банку вказують на те, що у 2009 р. з 46 тис. зареєстрованих фермерських господарств лише чверть були прибутковими [2].

Розширення доступу до землі і гарантія прав власності це необхідна, але недостатня умова забезпечення продовольчої безпеки. На нашу думку, фермерам і вітчизняним сільськогосподарським виробникам потрібен доступ до ринків, технологій, доступні кредити та технічні знання. Суть проблеми полягає в тому, щоб сільськогосподарські виробники могли успішно скористатися всім цим, щоб поліпшити виробництво продовольства і його споживання. Крім виробництва продовольства та економічного зростання основну роль при цьому відіграє земля і природні ресурси. Це особливо важливо, коли ринки слабо розвинені, а політична ситуація нестабільна або катастрофічна, що притаманно нашій країні. Тому, зв'язок між землекористуванням і

продовольчою безпекою стосується і виробництва продовольства, і економічного зростання, і управління, і соціально вразливих верств населення.

За проведеними нами дослідженнями населення в майбутньому зіткнуться з такими трьома тенденціями:

1) зростання міської бідноти і безземельних жителів села, яким потрібно продовольство за доступними цінами, і прагнення урядів до модернізації та комерціалізації виробництва продовольства;

2) зміна клімату і зростання попиту на орні сільськогосподарські землі.

3) розширення площ під культури для виробництва біопалива, і зростання цін на викопні види палива.

Спільна дія цих трьох факторів неминуче призведе до підвищення цін на продовольство, загрозу його браку, нестачі землі, що особливо позначиться на становищі безземельних і бідних верств населення.

Продовольча безпека, недоїдання і голод є наслідком браку однієї зі складових у рівнянні балансу продовольства (ринки, виробництво, соціальні мережі, засоби для покупки продовольства, продовольча допомога). Голод – це крайній прояв розвалу всієї системи, що призводить до різкого зростання смертності як від явного відсутності їжі, так і хвороб, викликаних недоїданням. На нашу думку, помилковим є прирівняння продовольчої безпеки тільки до виробництва продуктів харчування, ігноруючи її важливі складові, які можна представити на рис. 1.

Рис. 1. Складові продовольчої безпеки

Наведені нами складові продовольчої безпеки доповнюють один одного. Так, наприклад, спад виробництва через посуху може бути компенсований хорошими запасами, доходами, допомогою з соціальних мереж. Коли немає нічого з цих складових з тієї чи іншої причини негативним результатом є голод. Як вважає Амартія Сіна, голод, зазвичай викликається різними причинами (посуха, повінь, інфляція, безробіття, війна). Замість простого розширення виробництва продовольства, необхідно систематично розвивати всі ці складові. Тому для зміцнення продовольчої безпеки вразливих верств населення потрібна стратегія, яка не тільки збільшує виробництво продовольства, а й підвищує доходи населення, не тільки збільшуючи кількість доступних продуктів харчування, але і підвищуючи їх якість. При цьому важлива роль у цьому процесі відводиться саме державі.

Розподіл відповідальності щодо забезпечення національної безпеки і продовольчої безпеки як її складової відповідно між гілками влади та посадовими особами визначається відповідними нормативними актами згідно з п.17 ст.92 Конституції України. Іншим найважливішим законодавчим актом є Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Він закріплює гарантію продовольчої безпеки на рівні стратегічної мети аграрної політики. Досить актуальним є положення ст.3 про державний контроль якості і безпеки продовольчих товарів у розрізі захисту прав споживачів та формування ринків сільгосппродукції.

Більш конкретні механізми забезпечення продовольчої безпеки описані Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України». Це й державне цінове регулювання шляхом аграрної інтервенції – продажу або придбання сільськогосподарської продукції з метою забезпечення цінової стабільності. Також механізм заставних закупівель, коли Аграрний фонд у якості кредитора надає бюджетну позику виробнику під заставу зерна, яке є об'єктом державного цінового регулювання. Застосовується механізм фінансової підтримки суб'єктів господарювання, а саме: механізм здефінансування кредитів та компенсації лізингових платежів шляхом субсидування частини плати (процентів чи лізингових платежів) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Щорічно Кабінет Міністрів України передбачає статтю видатків на надання дотацій виробникам продукції тваринництва.

Отже, нормативна база майже достатня для підтримки функціонування аграрного сектора. Але виконання задекларованих законодавчо і навіть запланованих у бюджетах програм підтримки справа складна, оскільки, як правило, фактично коштів у скарбниці недостатньо. Так, за даними прес-служби Міністерства аграрної політики та продовольства України, на 2013-2014 маркетинговий рік планується, що українські сільськогосподарські виробники зможуть отримати підтримку від держави у вигляді доступних кредитів під заставу зерна, оскільки Аграрний фонд отримав для забезпечення державної підтримки сільськогосподарських виробників за трьома основними напрямками: форвардних, спотових і заставних закупівель 7,2 млрд. грн. Також планується закупити за форвардними контрактами близько 1,3 млн. т. Також Аграрний фонд здійснює закупівлю продовольчої пшениці й жита на Аграрній біржі.

Межа продовольчої безпеки знаходиться за різними оцінками на рівні імпорту продовольства від 18,0 % до 35,0 % від загальної потреби. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України зовнішньоторговельний обіг основних видів продукції харчової та переробної промисловості за 2011 р. склав 11845,6 млн. дол., що порівняно з відповідним періодом 2010 р. більше на 18,8%. Зовнішньоторговельне сальдо позитивне і дорівнює 3043,6 млн. дол., що становить 141,0.% порівняно з аналогічним періодом 2010 р.: експортовано товарів на суму 7444,6 млн. дол., а імпортовано на суму 4401 млн. доларів [5].

За повідомленням прес-служби Міністерства аграрної політики та продовольства, у 2011 р. скоротилися обсяги імпорту м'ясої та молочної продукції в Україну завдяки зростанню вітчизняного виробництва. Зокрема, імпорт м'яса в Україну скоротився на 132 тис. т, а молока – на 25 тис. т. У 2010 р. в Україну імпортували м'ясо в обсязі 246 тис. т із Бразилії, Польщі та Німеччини. Але Україна й експортувала м'ясо – у 2011 р. в обсязі 80 тис. т до Росії, Білорусі, Казахстану, Молдови – переважно свинину та курятину. Імпорт молока та молокопродуктів переважно з Росії, Польщі, Білорусі, Франції та Німеччини за 2010-2011рр. зменшився на 25 тис. т і на кінець 2011 р. склав 248 тис. т. Через політичні «молочні війни» з Росією та Білоруссю український ринок отримує більше молока та сирів, які не підуть на експорт. Як свідчать статистичні дані, імпортозалежність України спостерігається за такими позиціями як рибні продукти, плоди, ягоди та виноград, оскільки частка імпорту становить 68,3 % та 53,8 %.

Звичайно, виробництво експортно-орієнтованої продукції і використання коштів від її реалізації для імпорту необхідної продукції, виробництво якої в країні нерентабельне, має сенс [3]. Поряд з цим слід зазначити, що в ідеалі продовольча безпека держави може бути гарантована за рахунок власного виробництва, адже будь-який імпорт передбачає залежність. Тому держава регулює експортно-імпортні операції за допомогою тарифних квот. Лімітування імпорту цукру через уведення тарифних квот, наприклад, має на меті підтримку вітчизняних сільськогосподарських виробників, які вирощують цукрові буряки, і переробників.

Квотування на ринку зерна з метою створення достатніх внутрішніх запасів було уведено в Україні з жовтня 2010 р. і діяло до 1 липня 2011 р. На жаль, моніторинг наявності продовольчого і фуражного зерна, а отже поточний і прогнозний рівень забезпеченості був проведений неякісно й Україна втратила позиції з експорту зерна на світовому ринку. Адже за нормальних умов та урожаю понад 40 млн. т експортний потенціал України становить не менше 20 млн. т зерна, проте за 2010-2011 маркетинговий рік було експортовано лише 8743 тис. т зерна.

На зміну квотам у 2011 р. в Україні були запроваджені вивізні мита на пшеницю у розмірі 9,0 % від контрактної ціни (але не менше 17 євро/т), кукурудзу – 12,0 % (не менше 20 євро/т), ячмінь – 14,0 % (не менше 23 євро/т) відповідно до Закону про внесення змін до Податкового кодексу України. За даними Рахункової палати щодо виконання держбюджету України за 2011 р. запровадження експортного мита на зерно сприяло збільшенню доходів держбюджету на суму понад 0,7 млрд. грн. Хоча за підрахунками Міністерства фінансів, якщо виробити зерна 50 млн. т і експортувати 24 млн. т, надходження до бюджету складуть понад 4 млрд. грн. Тож із жовтня 2011 р. експортні мита було скасовано.

Індикаторами стану продовольчої безпеки експерти FAO (Продовольчої сільськогосподарської організації) вважають обсяг перехідних (до наступного врожаю) запасів зерна та рівень його виробництва в середньому на

душу населення. Гарантують продовольчу безпеку перехідні запаси, яких вистачить на 60 днів.

Згідно Закону України «Про основи національної безпеки» ще з 2003 р. визначає основні загрози продовольчій безпеці країни, а саме: незбалансоване споживання продуктів харчування населенням; низький рівень споживання продуктів тваринного походження; висока частка витрат домогосподарства на продукти харчування у структурі загальних витрат; висока диференціація вартості харчування за соціальними групами; низька ємність внутрішнього ринку за окремими продуктами; сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції; зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку; відсутність контролю за безпечністю продуктів харчування.

За цими критеріями рівень продовольчої безпеки України останнім часом знизився до критичної межі. За калорійністю та якісним складом раціону харчування Україна перейшла від рівня розвинених країн (3300–3800 ккал) до межі продовольчої безпеки (2500 ккал), а за споживанням протеїнів тваринного походження опинилася нижче цієї межі, оскільки 30,0 % продуктів тваринництва є у дефіциті. Найбільше відставання від норм, наприклад у 2010 р., спостерігалось по молоку і м'ясопродуктах – на 46,0 %, плодах, ягодах та винограду – на 46,0 %. З іншого боку картопля, хлібопродукти та олія споживаються понад норму. Таким чином можна зробити висновок, що харчування є незбалансованим. Частка витрат домогосподарств на продукти харчування досить висока. Так, у 2009 р. сукупні витрати домогосподарств на харчування становили 52,0 % при граничному показнику 60,0 %. Разом з тим слід зазначити, що порівняно з країнами, що розвиваються та за показником виробництва зерна на душу населення (понад 1 т порівняно із світовим показником 450 кг) Україна має непоганий потенціал у забезпеченні продовольчої безпеки.

Продовольча безпека згідно із Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Тут усе логічно, проте слід звернути увагу на те, що в Україні ще не сформована належна інституційна база для формування стійкого балансу виробництва і розподілу продовольства в суспільстві, а це значно обмежує регулятивні можливості державних інститутів на відповідних ринках. Частково вирішить цю проблему в Україні Закон «Про продовольчу безпеку», прийнятий у 2011 р. де чітко окреслено повноваження органів державного управління у сфері продовольчої безпеки, заходи зі створення та зберігання стратегічних запасів продовольства тощо.

У законі визначено основні завдання у сфері формування продовольчої безпеки. Граничним значенням індикатора достатності запасів зерна у державних ресурсах, котрий визначається як співвідношення між обсягами продовольчого зерна в державному продовольчому резерві та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів в перерахунку на зерно, вважається рівень 17,0 %, що відповідає 60 дням споживання. Це корелює зі стандартами FAO. Граничним значенням індикатора економічної доступності

продуктів, що вираховується як частка сукупних витрат на харчування у загальному обсязі сукупних витрат домогосподарств, є рівень 50,0 %. Граничним значенням індикатора продовольчої незалежності по окремому продукту, що визначається як співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту в натуральному вираженні і місткістю його внутрішнього ринку, є 20,0 %. У законопроекті визначено, що фізична доступність харчових продуктів визначається як структура джерел реалізації продовольчих товарів на ринку, наявність мережі роздрібної торгівлі в розрахунку на 10000 осіб, кількість торгових місць на продовольчих ринках в розрахунку на 10000 осіб, кількість підприємств малого бізнесу в сфері торгової діяльності на відповідній території, стан розвитку оптової торгівлі продовольчими товарами, наявність основних видів продовольчих товарів у роздрібній торговельній мережі та на ринках відповідної території та асортимент продовольчих товарів у роздрібній торговельній мережі на відповідній території.

Проте, як свідчать статистичні дані, в Україні низькі показники споживання продукції тваринництва. На нашу думку, причиною є те, що більшість населення не може собі дозволити побавитися свіжими фруктами та овочами взимку, а м'ясом взагалі круглий рік. Оскільки рівень заробітної плати значно відрізняється від європейських країн і на жаль в нашій країні не встигає за ростом цін на продовольство. Саме тому ми повинні робити акценти не на фізичній доступності продуктів харчування, а скоріше на економічній. Звичайно, необхідно відновлювати і розвивати вітчизняне виробництво продуктів харчування та сировини. Проте все ж обов'язково контролювати підтримання фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування згідно з нормами. Різке подорожчання продовольства у світі негативно впливає на рівень цін на продукти харчування і в Україні. Проте й відкриває нові можливості для експортно-орієнтованих галузей, таких, наприклад, як рослинництво та переробка. Механізми державного регулювання, на нашу думку, повинен бути достатньо гнучкими, щоб захищати вітчизняних сільськогосподарських виробників продовольства не йдучи в розріз з вимогами СОТ. Тобто допустимі заходи для захисту вітчизняних виробників шляхом мит і тарифів на імпорт продовольства. Необхідно також посилити державний контроль за моніторингом балансу продовольства, щоб запобігти втратам від обмеження експорту.

Основними завданнями державних органів управління є своєчасне прогнозування та виявлення загроз продовольчій безпеці, мінімізація їх негативних наслідків за рахунок стратегічних запасів продовольства. Слід створити комплексну систему спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації щодо виробництва, управління запасами і постачання продовольства, якості і безпеки харчових продуктів, споживання продовольства та харчування населення. Можливо, цим повинна займатися державна аналітична агенція. Також необхідно сформувати державні інформаційні ресурси у сфері забезпечення продовольчої безпеки, використовуючи сучасні засоби комунікації, а саме Інтернет, мобільний зв'язок тощо. Також важливо організувати своєчасне інформування виробників і надання консультаційних послуг державними органами та дорадчими службами щодо державних програм під-

тримки галузі і схем їх реалізації, механізмів регулювання ринків сільськогосподарської продукції.

У ході проведених нами досліджень, нами визначено найбільш надійний напрямок вирішення глобальної продовольчої проблеми, це зростання виробництва продуктів харчування, який можливий двома шляхами: один з них, екстенсивний, який передбачає подальше розширення орних, пасовищних та інших угідь, інший, інтенсивний, шлях підвищення біологічної продуктивності вже існуючих угідь. Інтенсифікація сільського господарства в країнах, що розвиваються, пов'язана з біотехнологією, використанням нових високоврожайних сортів (так звана «зелена революція») і нових методів обробітку ґрунту, подальшим розвитком механізації, хімізації, меліорації. Проте, досі фермерам ще не вдавалося знайти механізм підвищення врожайності сільськогосподарських угідь, незважаючи на застосування сучасних технологій обробітку землі та збільшення орних площ. На сьогоднішній день орієнтація на екстенсивний метод ведення сільського господарства, що передбачає розширення обсягу оброблюваних земель, не є перспективною, ми повинні схилитися до інтенсивного методу шляхом застосування новітніх сільськогосподарських технологій, що є основою сталого розвитку сільського господарства.

А також однією з умов сталого розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки відводиться державними органам влади. Нами виділено шість основних умов забезпечення продовольчої безпеки держави, табл. 2. Одним з головних напрямів підвищення ефективності функціонування вітчизняного АПК, забезпечення його стійкого розвитку повинна стати інноваційна модернізація. Завдяки цьому він мав би перетворитись на наукомісткий, здатний до генерування та комерціалізації інновацій та розробок сектор економіки.

Таблиця 2

Напрями забезпечення продовольчої безпеки держави

№ п/п	Показники забезпечення продовольчої безпеки	Характеристика
1.	фізична доступність продовольства	наявність продуктів харчування на усій території світу, регіону або країни у будь-який момент часу у кількості й асортименті, що відповідають платоспроможному попиту
2.	економічна доступність продовольства	рівень доходів споживачів незалежно від соціального статусу й місця проживання, що дає змогу здобувати продукти харчування принаймні на мінімально необхідному рівні
3.	сталість харчування й стабільність продовольчого ринку	визначається обсягами виробництва й запасів сільськогосподарської продукції, сировини й продовольства, рівнем і динамікою попиту та пропозиції, а також рівнем цін на зазначені товари
4.	якість харчування й безпека продовольства для споживачів	запобігання виробництву, реалізації й споживанню неякісних продуктів харчування, здатних завдати шкоди здоров'ю
5.	самозабезпеченість продовольством	задоволення потреб населення у продуктах харчування за рахунок національного виробництва
6.	продовольча незалежність	стан, за якого у разі припинення поставок продуктів харчування з-за кордону не виникає продовольчої кризи

Поряд з цим підвищення рівня інноваційності цієї сфери ускладнено, з огляду на специфіку сільського господарства як виду підприємницької діяльності, тобто мається на увазі його біологічна сутність, яка проявляється через унікальність природних умов здійснення господарської діяльності у різних регіонах держави. Здійснення науково-інноваційних розробок вимагає державної підтримки, найефективнішим способом залучення додаткового фінансового ресурсу для забезпечення цього процесу є спільне фінансування як з боку держави, так і самих товаровиробників, насамперед великих.

Окрім того, держава повинна стимулювати не лише підвищення продуктивності праці, у чому мають переваги великі агроструктури, але й всебічно сприяти та підтримувати розвиток дрібних сільськогосподарських виробників, адже їх банкрутство однозначно спричинить зростання безробіття і, як наслідок, зменшаться не лише доходи бюджету, але й зростуть його витрати.

Висновки. У сучасних умовах наближення другої хвилі світової економічної кризи вітчизняний АПК на противагу іншим галузям національної економіки має істотні переваги, адже, незважаючи на прогнозоване падіння споживчого попиту на товари першої необхідності людей в продовольстві, вони майже не зміняться. Постійний попит на продукти харчування зумовлює необхідність стабільного виробництва, фактично незмінні обсяги потреби у продовольстві не формують об'єктивних умов до скорочення масштабів сільського господарства. З огляду на це, стимулювання розвитку вітчизняного АПК забезпечить не лише підвищення рівня національної продовольчої безпеки, але й уможливить сформувані додаткові конкурентні переваги національної економіки на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Про продовольчу безпеку України: закон України від 14 червня 2011 р. № 3498-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3498-vi>.

2. Ватченко О.М. Зарубіжний досвід державної підтримки сільськогосподарського виробництва та напрями його використання у вітчизняній практиці / О. М. Ваченко // Економіка та управління: зб. наук. пр. Білоцерків. нац. аграр. ун-т. - Біла Церква, 2011. - Вип. 5 (85). - 160 с.

3. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк. - К.: Нац. наук. центр «Ін-т аграрної економіки», 2010. - 57 с.

4. Римская декларация по всемирной продовольственной безопасности / АПК: економіка, управління. - М., 1997. - № 2. - С. 3.

5. Електронний ресурс. - Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/7>.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.